

Forfatter: Hauch, Carsten

Titel: En polsk Familie: 1-2. - 1926

Citation: Hauch, Carsten: "En polsk Familie: 1-2. - 1926", i Hauch, Carsten: *En polsk Familie: 1-2. - 1926*, udg. af POUL SCHJÆRFF, 1926-29, s. 375. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hauch01val-shoot-idm140529612375536.pdf> (tilgået 11. maj 2024)

Anvendt udgave: En polsk Familie: 1-2. - 1926

NITTENDE CAPITEL.

Den gamle Tiener.

Imidlertid havde Efterretningen om Opstanden i Warschau ogsaa udbredt sig over de sydlige Provindser; her, som i det hele Land, blev den modtagen med Jubel og med den høieste Begeistring. Alle de sædvanlige Arbejder hvilede nu, og man tænkte kun paa at forberede sig til Kampen. Mangfoldige Landser og Sværd kom frem, der tilforn vare glemte i Husene og i Hytternes hemmeligste Vraaer. Hvo, der intet andet Vaaben eiede, greb til sin Lee, som om han nu, i Vinterens Midte, ventede en ny Høst. Den gamle Nationaldragt kom igien til Syne, den hvide Ørn og den polske Hue bleve baarne i Triumph gennem Stæder og Landsbyer. Al Standsforskjel syntes ophævet, den Rige delte sin Overflod 376 med den Fattige, og denne misundte ikke længere hiin, thi Alle følte, at de vare Brødre, fødte af samme Moder, som de nu samtlige skulde forsvare.

Geistligheden viste stor Iver for den fælles Sag, Præster og Munke traadte frem med Korset i Hænderne, og opmuntrede Almuen med deres Taler, Helgenes Billeder bleve baarne rundt i Procession, Folket knælede for dem, Munke og Nonner fulgte dem med brændende Voxlys, og nedbade Held over Landet; i Kirkerne sang man *Te Deum*, ligesom efter en vunden Seier, og geistlige Melodier blandede sig med gamle Folkesange, der nu til Giengield, fordi de saalænge havde været bandlyste fra det offentlige Samqvem, klang dobbelt høit og lydeligt paa Alles Læber.

Adalbert og Leontine delte den almindelige Begeistring, de ilede begge fra Huus til Huus, for at uddele Penge og Vaaben blandt Almuen. »Hvad jeg eier, er ikke længere mit,« sagde Leontine, »al min Formue skal være offret til mit Land.« - »Før De saaledes offerer Deres Eiendom, skulde De dog betænke Fremtiden,« sagde Starosten. - »Her er Intet at betænke,« svarede Leontine, »seirer mit Land, da ere mine Skatte vel anvendte, gaar det til Grunde, da behøver jeg ingen Eiendom.«

I disse Dage erfarede Starosten meer, end nogensinde, at han, trods de Forbedringer, han havde indført, og de nye Huse, han havde ladet bygge, ikke var elsket af sine Undergivne; ja et Par Trudsler mod de Russisksindede og mod Forræderen fra Targowicz, paa hvilke han selv maatte høre, viste ham endog, at hans personlige Stilling i denne Egn ikke var ganske sikker. Desuagtet syntes han rolig, han befalede over sine Undergivne, bestyrede sit Gods, og udkastede Planen til en ny Bygning, som om Intet var foregaaet; ja, saa stor er Vanens og 377 den ydre Værdigheds Magt, at mange af dem, der ivrede heftigst imod ham i hans Fraværelse, uvilkaarlig bøiede sig og udførte hans Bud, saasart han traadte frem iblandt dem.

Maaskee var det endog til Starostens Held, at hans Slot i denne Tid afbrændte, thi derved stilledes de Flestes Vrede, og de begierede ikke nogen videre Hevn.

Paa denne Tid modtog Starosten et Par Linier fra Czernim, der meget bidroge til at berolige hans Sind. For Resten følte han vel, at han ikke længere havde noget blivende Sted i sit Hiem, hemmelig lod han derfor sine Kostbarheder indpakke, og beredede sig til at flygte jo før jo heller.

Adalbert talte i denne Tid kun lidet med sin Fader, men en Eftermiddag, da han stod i Begreb med at følge Leontine paa en Ridetour, blev han pludselig kaldet ind i Starostens Værelse.

»Jeg forlader nu for en Tid dette oprørte Land,« sagde Starosten, »og hvorledes end dine Tanker ere, saa ønsker jeg dog, at du skal følge mig.«

»Jeg anseer det for min Pligt at blive her i Landet,« svarede Adalbert.

»Men hvis jeg nu befalede dig at følge?« - »Saa maatte jeg dog blive,« svarede Adalbert.

»Da vil jeg sige dig, hvorledes det vil gaae,« gienmælede Starosten rolig, »I ville kæmpe tappert, I ville maaskee endog i Begyndelsen vinde nogle Fordele, men dette vil netop skade Jer allermeest, da det vil fylde Eders Siæle med Overmod, og lære Eder at foragte den overlegne Fiende, for hvilken I dog tilsidst maae vige.«

»Og hvorfor skulde det ikke lykkes et kiækt og begejstret Folk at tilkæmpe sig sin Frihed?«

»Fordi Ruslands Hielpkilder ere mangfoldige Gange større, end Eders, fordi I selv ikke engang 378 vide at benytte de Fordele, I besidde; thi jeg kiender disse Patrioter, de tale fortræffeligt for dem, de yttre de meest heroiske Grundsætninger, men saasart det gjelder om Handling, om Opfyldelsen af alle de smaa Fordringer, hvoraf alt Stort bestaaer, da vide disse Drømmere aldeles ingen Besked; og medens de sværme og prale, synge deres Frihedssange og strides med hverandre, overvælde Modstanderne dem upaatvivlelig, og slaae dem Værget af Hænderne.«

»Nei,« raabte Adalbert, »den ægte Storhed frembringes ei ved at sammendynge det Smaa, af blotte Sandskorn bygger man ingen Verden, og Ingen kan opløse den store Sobieskis Daad i Atomer.«

»Det mener jeg dog, at man kan,« svarede Starosten, »for Resten ville I snart fortryde denne Troløshed, naar Giengjeldsens Time engang slaaser, og naar Siberiens Iisfængsel aabner sig for Eder.«

»Vil da aldrig Giengjeldsens Time slaae for vore Fiender?« spurgte Adalbert, »for disse grusomme Horder, der have begravet vore Landsmænd levende i hundredviis, der have opskaaret de svangre Qvinders Liv, der have hængt vore Adelsmænd og Præster ved Siden af Hunde? I Sandhed man maa vel tilgive et stolt og ædelt Folk, om det ei vil leve i Fællesskab med saadanne Barbarer.«

»Bonaventura har fundet en lærvillig Skolar i dig,« sagde Starosten, og vendte sig om til sin Pult og taug. »Siig mig endnu Eet,« udbrød han endelig, »er dette Sværmeri først nu opstaaet i din Siæl, eller var du i længere Tid anstucken deraf?«

»Jeg har bestandig havt et Hierte for mit Folks Ulykke,« svarede Adalbert.

»Men stod du ogsaa tidligere i Forbindelse med de saakaldte Patrioter?«

»Ja, jeg vil ikke negte det.«

379

»Gaa!« sagde Starosten, »jeg har nu tabt alle mine Børn.«

Adalbert gik nedslagen og mismodig, thi hans Faders eensomme Stilling rørte ham virkelig, og han følte, at denne ikke havde ganske Uret, naar han troede at være bedragen af ham.

Strax efter steg Adalbert til Hest, for at følge Leontine, der, efter Tienernes Sigende, nylig var reden bort alene. Da han kom forbi det afbrændte Slot, øinede han Pater Vincent, der stod tankefuld og betragtede Ruinerne. - »Hvad tager du dig for her, gode Fader?« spurgte Adalbert. - Da hævede Munken sit Øie. »Er dette Alt, hvad der er tilbage af din Faders Borg?« spurgte han. - »Dette er den sørgelige Rest af en forsvunden Herlighed,« svarede Adalbert. - »Ja vel, ja vel!« sagde Munken, »hovmoder Eder derfor ikke af Eders Palladser, I Mægtige! thi de skulle være, som Nomadernes Telte, der opslaaes den ene Dag, og nedbrydes den anden; saalænge de staae, skues de af Vandreren i det Fierne, og Røgen hvirvler sig over deres Spidser i Luften, men, naar de ere nedbrudte, sees Intet uden øde Steder, en udslukt Brand og Aske, der flyver for Vinden.«

Uden at svare herpaa, holdt Adalbert stille i Munkens Nærhed. Denne tilstod ham nu, at han egentlig kom, for at afhente ham selv til en Syg, der længtes efter hans Nærværelse. Til dette Besøg var Adalbert ogsaa villig, og red langsomt videre ved Munkens Side. Denne mærkede snart sin Ledsagers Mismod, og spurgte om Grunden dertil. Adalbert fortalte ham nu sin Samtale med Starosten, og tilstod oprigtig, at dennes sidste Ord smertede ham i den inderste Siæl.

Munken sukkede dybt, da han hørte dette. »Ak desværre,« sagde han, »i slige forviklede Forhold 380 er det vanskeligt at staae reen; saaledes nødtes ogsaa jeg til at skuffe en ædel Beskytterinde, der havde sat sin Lid til mig, thi jeg kunde ikke aabenbare hende vor Plan, uden at styrte Landet i Ulykke.«

Kort efter, da Tusmørket frembrød, nærmede de sig til en Hytte, der laae dybt inde i Skoven, omgiven af Grantræer, hvis Grene bøiede sig under Vægten af den hvide Snee. Da Adalbert kom indenfor, saae han en gammel Qvinde, der spandt i en Krog af Værelset, medens en brændende Fyrrepind tiente hende til Lys. Ovenpaa den store Ovn var der strøet Straa, og paa Straaet hvilede den gamle Michael med halvudslukkede Øine.

»Er det min Herres yngste Søn, der staaer ved mit Leie?« spurgte Michael. - »Ja,« svarede Adalbert. - »Min Herres Søn er god,« sagde den Gamle, »hvem veed, om han ikke forbarmer sig over en døende Forbryder.«

»Hvi kalder du dig en Forbryder?« spurgte Adalbert, »du er jo ikke skyldig i nogen Brøde.«

»Før du dømmer derom, maa du høre hans seneste Gierning,« gienmælede Pater Vincent.

Da Adalbert havde samtykket deri, begyndte Michael følgende

Jeg har bestandig elsket den gamle Tid, da de Fornemmes Boliger stode aabne for Enhver, ligesom Kirkerne, da Adelsmanden spiste ved det samme Bord, som hans Tienere, da Sangerne drog fra Huus til Huus, medens den Dørtærskel var hædret, indenfor hvilken de satte sig. Disse Tanker skiulte jeg ikke for mine Landsmænd, jeg fandt Mange, der tænkte, som jeg, og da Patrioternes Selskaber dannede sig, blev ogsaa jeg indviet deri.

Men uagtet jeg saaledes vandt Manges Tillid og 381 Venskab, kunde jeg dog aldrig tækkes min Herre, dette viste han mig saa tydeligt, at jeg længst havde forladt hans Tieneste, hvis ikke en stærk Drift bandt mig til de Steder, hvor jeg først saae Dagens Lys.

Starosten fandt sig ogsaa i min Nærværelse, og skiøndt han ikke havde høie Tanker om mig, stolede han dog paa min Ærlighed, hvorfor han, som den unge Herre vel veed, i mange Aar betroede mig Opsigten over Tienerne, og da jeg blev ældre, maatte jeg afskrive hans Brevskaber. Ja, uagtet Starostens Strenghed mod Alt, hvad der erindrede om de gamle Dage, ofte vakte min Kummer, saa lærte jeg dog at tie og at taale i Haab om en bedre Fremtid. Saaledes levede jeg, uden at vække Mistanke, og kunde ogsaa, da jeg erfarede Adskilligt, af og til give mine Landsmænd nyttige Vink, indtil den ny russiske Spion, der kalder sig Major Zeltner, kom hertil. Denne var vel bevandret i sit Haandværk, han fattede strax Mistanke til mig, og udspeidede Alt, hvad jeg tog mig for, hvilket han fortalte Starosten, der allerede tidligere var forbittret paa mig, fordi han troede, at jeg undertiden havde taget Junker Casimirs Partie imod ham; men nu blev han mig dog mere fiendsk, end nogensinde, og tilsidst bestemtes det, som en af mine Medtjenere, der lyttede ved Døren, hørte, at jeg skulde tages fast og sendes til Warschau.

Samme Aften, paa hvilken jeg erfarede min Herres Plan, pakkede jeg mit Tøj sammen og flygtede bort. Fra den Tid af levede jeg skiult hos Bønderne i Egnen, og uagtet Starosten bød trehundrede polske Gylden og Mere til den, der vilde opfange og udlevere mig, saa var der dog ingen af de fattige Mænd, der vilde vorde en Forræder. Tvertimod hørte de gjerne paa mig, naar jeg talte om Fremtiden 382 og om Polens Frihed, ja om Natten fulgtes vi ad i Skovene, og huggede Træ til Landser, som vi om Aftenen hemmelig tilskare, hvorefter vore Smede besloge dem med Jern. Flere Gange mødte vi ogsaa Junker Casimir paa afsides Veie, men han loe kun ad os, truede med Fingeren og sagde Intet.

For tre Uger siden besøgte jeg Oberst Czernim, der fortalte mig, at den afdøde Frues Broder, Bonaventura Zaleski, skulde reise til Warschau. Da jeg kiendte ham godt, ilede jeg til ham, og bad, at jeg maatte følge med, som hans Tiener. Dette tillod han, og jeg havde saaledes den Glæde at see den store Befrielsesdag, som jeg i saamange Aar havde ventet. Ja jeg fandt endog Leilighed til at komme bort fra Warschau, en Dag før min saakaldte Herre, og ilede da strax hiem, men af denne min tidlige Hiemkomst høstede jeg desværre kun en bitter og ildesmagende Frugt.

Det har længe staaet mig for Øine, hvorledes al Lykke veg bort fra vor Egn, da Starosten forlod den gamle Borg, og flyttede ind i den ny. Jeg blev derfor i mange Aar boende i den gamle Bygning, efterat alle de Andre vare borte, endelig maatte jeg, efter Starostens strenge Befaling, forlade den, og jeg veed Intet i mit hele Liv, der er gaaet mig mere til Hierte.

Lidt efter lidt kom der adskillige nye Tienere paa Gaarden, der havde andre Tanker, end jeg, om mange Ting. Vi Ældre derimod meente dog nu, som før, at de nye Moder vanskelig havde kunnet trænge ind i Landet, hvis ikke Adelen var afvegen fra deres Fædres Skikke, og var draget bort fra disses Boliger. Hvilken Krænkelse det var for os, da den forladte Bygning endnu oven i Kiøbet blev forvandlet til et Fængsel for Misdædere, kan jeg ikke her sige. Hvad mig angaaer, da kunde jeg tidt om Natten ikke sove for de urolige Tanker, der opstode 383 hos mig, ja det ny Slot forekom mig ofte, som en hæslig Trolld fra Udlandet, en Fiende, der maatte udslettes af Jorden, før de gamle Tider kunde vende tilbage. Dette erklærer nu vel den ærværdige Pater Vincent for Vanvid og Sværmeri, frembragt af mit melancholske Blod, og dog kan jeg tidt ikke aflade at tænke saa den Dag i Dag.

Den Aften det brød løs i Warschau, stod et stort Huus i Flamme, hvilket, som man sagde, var Tegnet for de Sammensvorne, at Opstanden skulde begynde. Da jeg saae dette, var det ligesom en Indskydelse kom over mig, og ligesom En hviskede til mig: »Gaa hen og gjør ligesaa.« Dette klang mig nu for Ørene baade Nat og Dag, baade under og efter Kampen, og neppe var jeg hiemme, før jeg kaldte et Par af mine fortroligste Medtjenere sammen, og meddelte dem, hvad jeg havde seet, jeg aabenbarede mine inderste Tanker for dem, jeg lagde dem det paa Hiertet, og formanede dem til, at de nu skulde nytte Øieblikket, og vove en tapper Gierning, og opbrænde den forhadte Bygning; midt under Branden, naar en stor Mængde Mennesker var samlet, vilde jeg da fremtræde og forkynde Opstanden. Ved denne Tale saae mine Fortrolige paa hinanden med betænkelige Blik, men tilsidst vidste jeg dog at vinde dem, og det syntes som om de ikke kunne modstaae mine Ord. Vi bleve da enige om at opbrænde Slottet den næste Nat, indtil den Tid besluttede vi ogsaa, at fortie de vigtige Nyheder fra Warschau.

En af mine Forbundne, der laae i mit forrige Værelse, paatog sig at lægge Haand paa Værket. Dette var saameget desletterende, da Herskabet i denne Nat var fraværende. Starosten blev vel, som vi siden erfarede, hiemme, men deraf lode vi os ei afskrække fra vort Forsæt. Natten var for Resten stille, saa 384 vi kunde haabe, at Ilden ikke vilde udbrede sig udenfor Hovedbygningen, alle Husets Folk bleve vi enige om at advare i Tide, paa det intet levende Menneske skulde komme til Skade.

Alt om Aftenen opgav jeg den Plan, selv at fortælle Mængden min vigtige Nyhed, thi det forekom mig, som om jeg ikke kunde taale Synet af Ilden. Jeg overlod da til mine Medforbundne at bekjendtgjøre Opstanden, men i Forvirringen skede det ikke, og hiin glædelige Efterretning udbredede sig igiennem Andres

Mund, før vi kunde forkynde den.

Da Natten kom, gik jeg til Sengs, men jeg kunde ikke sove, jeg væltede mig om paa mit Leie, og følte en Ild i mit Hierte, ligesom det var mig selv, der brændte. Et Øieblik faldt jeg dog hen i en Drøm, hvori jeg saae min gamle Herre, Starostens Fader, der stod ved min Seng med et vredt Aasyn, i Haanden holdt han en glødende Jernstang, som han løftede i Veiret for at knuse mig. Da jeg kort efter vaagnede, bares det mig for, at vi vilde begaae en ond Gierning, og jeg stod op og skyndte mig ud for at hindre den. Men det var for silde, jeg saae alt Luerne, der vare indsluttede i Bygningen, ja de runde Tagvinduer glødede saa stærkt, at jeg meente, det var onde Aander, der sadde under Loftet og truede mig med ildrøde Øine.

Jeg skreg da høit og advarede Alle om Ilden, der snart brød frem med stor Magt. Jeg styrtede mig ogsaa ind i Huset og reddede Alt, hvad jeg kunde naae, kun de fremmede Herrers Billeder lod jeg brænde, og jeg negter ikke, at jeg, midt i min Angst, dog følte et Slags Glæde derover.

Da jeg troede, at mit Arbeide var forbi, og at der nu Intet af Vigtighed var, som jeg kunde redde, kom der en af dem, der vare i Ledtog med mig, og fortalte, at Oberst Czernim var nær ved at døe i Flammerne.

385

Uden at vide, paa hvilken Side jeg skulde søge ham, styrtede jeg da ind i det brændende Huus, thi Obersten havde været min Ven og Beskytter, og jeg havde gierne styrtet mig i den gabende Afgrund, for at redde ham. Jeg gik opad de brændende Trapper, trængte ind i Værelser, hvor jeg stod omringet af Luer, jeg vandrede over Gløder, og agtede ei, at Dørene styrtede ind efter mig, at brændende Biælker faldt ned ved min Side, at Gnisterne saarede mig, og at Flammerne grebe efter mig, som efter et sikkert Bytte. Endelig var jeg saa lykkelig at høre hans Røst og at redde ham ved Hielp af en Hovednøgle, som jeg af en Hændelse havde ført med mig, da jeg flygtede fra Slottet.

Kort efter ilede jeg tilbage til dette Huus. Saalænge Branden varede, følte jeg mig kraftig, som en Biørn i Skoven, men da jeg kom hjem, dirrede mine Been under mig, og jeg maatte gaae til Sengs. Jeg havde faaet dybe Saar, der smertede mig meget, og der Dag fra Dag forværredes, saa jeg snart begreb, at jeg ikke kunde leve længe. Da kaldte jeg Pater Vincent og skriftede for ham. Han forskrækkedes over mit Skriftemaal, og først efter hans Tale indsaae jeg, hvor ugudelig jeg havde handlet. Han raadede mig til offentlig at bekiende min Synd og lide den Straf, Menneskene vilde paalægge mig. Dertil er imidlertid ingen Tid, thi der er Koldbrand i mine Saar, mine Been ere uden Følelse, og Døden nærmer sig alt til mine Indvolde. Imidlertid er det mig dog en Trøst, at jeg inden mit Endeligt har seet min Herres Søn, at hans Øie har betragtet mig uden Afsky, og at hans Tunge ikke har forbandet mig, før jeg kom til Ende med denne Bekiendelse.

386

Adalbert var dybt rystet ved den gamle Tieners Ord, »jeg tilgiver dig af Hiertet,« sagde han, »thi det er jo ingen Ondskab, men kun et vildt Sværmeri, der har ledet dig paa Afveie.«

»Boer nu Starosten paa det gamle Slot?« spurgte Michael. - »Ja, vi boe Alle der,« svarede Adalbert. - »Det er mig ligesaa stor en Trøst, som om den evige Gud havde tilgivet mig min svare Synd,« sagde den Gamle.

Adalbert sad endnu et Par Timer ved den Syges Leie og tiltalte ham med venlige Ord. Derpaa gik han bort, men lovede dog snart at komme igien; dette sit Løfte kunde han imidlertid ikke opfylde, thi den Gamle døde allerede den anden Morgen i Dagbrækningen.